

Emil Horoch

Udział Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w wyborach do Sejmu i Senatu na Lubelszczyźnie w 1930 r.

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki
Humanistyczne 29, 263-277

1974

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Instytut Historii Wydziału Humanistycznego UMCS

Emil HOROCH

**Udział Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem
w wyborach do Sejmu i Senatu na Lubelszczyźnie w 1930 r.**

Участье Беспартийного блока сотрудничества с правительством (ББСП)
в выборах в Сейм и Сенат на Люблинщине в 1930 г.

Participation du Bloc hors Parti de Collaboration avec le Gouvernement
dans les élections à la Diète et au Sénat dans la région de Lublin en 1930

Nowy Sejm wybrany w marcu 1928 r. stał się miejscem ostrej konfrontacji bloku rządowego z pozostałymi stronnictwami. Z czasem ta konfrontacja została przeniesiona przez obydwa obozy na płaszczyznę pozaparlamentarną.

Pierwszym etapem starcia były wybory marszałka Sejmu. Wbrew zaleceniom Piłsudskiego, który popierał kandydaturę Kazimierza Bartla głosami głównie stronnictw chłopskich, PPS i mniejszości narodowych, wybrany został Ignacy Daszyński. Nowo wybrany Marszałek i Sejm przez niego kierowany stały się przedmiotem niewybrednych ataków na łamach prasy sanacyjnej.¹ Kolejnymi etapami starcia była sesja budżetowa i sprawa wyasygnowania pieniędzy rządowych na akcję wyborczą BBWR oraz problem zmiany Konstytucji.

Do końca 1928 r. trwał proces uwalniania się stronnictw chłopskich i PPS z jednostek propiłsudczykowskich. Zaostrenie kursu przez obóz rządowy powodowało w partiach opozycyjnych, zwłaszcza w PPS, odchodzenie od projektów porozumienia się z sanacją do ścisłej współpracy, której celem miało być obalenie rządu i przejęcie władzy. W poszczególnych stronnictwach coraz silniejsze były głosy żądające zaostrenia kursu

¹ „Gazeta Polska”, 1929, nr 4 (2.I) w artykule *Chory człowiek* pisał: „P. Ignacy Daszyński jest człowiekiem chorym. Powinien się udać do sanatorium, nie usiłując pełnić funkcji, do pełnienia których najwidoczniej nie jest zdolny. Chory człowiek na czele chorej instytucji — jest to stan rzeczy, który trwać nie może i do niczego dobrego nie może doprowadzić”. Przywódców Centrolewu szkalowano także m. in. w specjalnym wydawnictwie pt. *Joachimki Sejmowe*. Warszawa 1932.

opozycyjnego, walki z narastającą dyktaturą i stworzenia szerokiego frontu antysanacyjnego. Dnia 14 listopada 1928 r. w Sejmie została utworzona Komisja Porozumiewawcza Stronnictw Lewicowych dla Obrony Republiki Demokratycznej. W skład Komisji weszli posłowie PPS, PSL-„Wyzwolenie” i Stronnictwa Chłopskiego. Programem, na którym oparto się porozumienie trzech stronnictw lewicowych, była obrona republiki i demokracji.²

We wrześniu 1929 r. doszło do wyłonienia się szerokiej opozycji antysanacyjnej w postaci bloku sześciu partii: PPS, SCh, PSL-„Wyzwolenie”, PSL „Piast”, ChD, NPR. Ugrupowanie to zostało nazwane Centrolewem. Program bloku centrolewicowego obejmował wspólną walkę w obronie ustroju parlamentarno-demokratycznego, domagał się praworządności, przestrzegania swobód demokratycznych, zapewnienia normalnej pracy parlamentu przewidzianej Konstytucją i odpowiedzialności rządu przed Sejmem. Centrolew po raz pierwszy wystąpił z deklaracją w sprawie budżetu państwa 14 września 1929 r. W następnych miesiącach partie opozycji zwoływały w całym kraju zgromadzenia publiczne, na których domagano się powołania rządu opartego na większości sejmowej.

Wyraźne zaostrenie walki rządu z opozycją przypada na wiosnę 1930 roku. Na dzień 29 czerwca partie Centrolewu zwoływały do Krakowa Kongres Obrony Praw i Wolności Ludu. Był to kulminacyjny moment w działalności Centrolewu. Rezolucja krakowskiego Kongresu domagała się: likwidacji dyktatury Piłsudskiego, powołania rządu cieszącego się poparciem Sejmu i społeczeństwa, ustąpienia prezydenta Mościckiego oraz zapowiadała stosowanie bezwzględnej oporu przeciw próbie zamachu. Przywódcy Centrolewu cofnęli się jednak przed radykalnymi posunięciami, swoją działalność chcieli zmieścić w ramach legalności. Wynikało to ze składu partyjnego i, co się z tym wiązało, z niejednorodnych programów partyjnych.

Wobec akcji Centrolewu rząd przeszedł do ostrego przeciwdziałania. W dniu 25 sierpnia 1930 r. premierem został J. Piłsudski, a 29 sierpnia ukazał się dekret prezydenta rozwiązujący Sejm i Senat z dniem 30 sierpnia 1930 r. z jednoczesnym wyznaczeniem wyborów do Sejmu na 16, a do Senatu na 23 listopada 1930 r.³

BBWR w przeciwieństwie do roku 1928 przystąpił do wyborów o wiele bardziej skonsolidowany. Pierwotny zlepek kilku grup politycznych przetrwał się ostatecznie w mniej więcej jednolitą organizację.⁴

W wyborach 1930 r. rząd zastosował, już bez żadnych osłon, bezwzględ-

² A. Czubiński: *Centrolew*, Poznań 1963, s. 124.

³ *Ibid.*, s. 212.

⁴ CA KC PZPR, MSW, sygn. 265, k. 8. Wybory do ciał ustawodawczych w Polsce 1930.

ną akcją terrorystyczną wobec opozycji. We wstępnej fazie kampanii wyborczej aparat rządowy aresztował czołowych przywódców Centrolewu, przeprowadził szeroką akcję represyjną, osadził w więzieniach około 5000 działaczy politycznych opozycji. Przeprowadzane były masowe rewizje w lokalach i mieszkaniach członków stronnictw opozycyjnych. Bojówki sanacyjne urządzały napady na działaczy i organizatorów manifestacji opozycyjnych. Demolowano lokale stronnictw antyrządowych.⁵

Przed wyborami, w wywiadzie dla „Gazety Polskiej” J. Piłsudski oświadczył: „I jeżeli czego żałuję to niestety powolności w procedurze sądowej, która może nie nadaży za krótkim terminem wyznaczonym na „karność” panów posłów. Lecz przynajmniej niech te niechlujne stworzenia wysiedzą się należycie w więzieniu, nauczą się może trochę dyscypliny stosowanej do nich i może trochę tej durnej aberracji myślowej „pyskacze” zagubią”.⁶ Było to jasne określenie metod sanacji w kampanii przedwyborczej. Wybory brzeskie w Małopolsce zostały poprzedzone pacyfikacją, która trwała od 16 września do 30 listopada. Pacyfikacja prowadzona była w bardzo ostrej formie. Nic dziwnego, że wybory, które odbyły się 16 i 23 listopada, przyniosły na tych terenach bezapelacyjne zwycięstwo BBWR.⁷

W okresie Centrolewu i wyborów 1930 r. działacze stronnictw ludowych wspólnie z członkami PPS prowadzili na terenie Lubelszczyzny agitację wymierzoną przeciwko BBWR. Wysuwali na plan pierwszy takie hasła, jak: wprowadzenie do Polski dyktatury przez sanację, pogorszenie sytuacji ekonomicznej⁸, likwidację „pomajowego systemu rządów, przywrócenie pełnej mocy Konstytucji z 1921 r., zwycięstwa demokracji i uczynienia ludu gospodarzem we własnym kraju”.⁹ KPP i będące pod jej wpływami stronnictwa polityczne: ZLCh „Samopomoc”, PPS-Lewica, Sel-Rob prowadziły walkę zarówno z Centrolewem jak i z BBWR. Był to wynik przyjętych poglądów mówiących o socjalfaszyzmie i ludofaszyzmie. Zarazem słuszna była opinia KPP, że na drodze parlamentarnej walka Centrolewu nie przyniesie sukcesu.¹⁰ KPP, prowadząc swoją działalność w oparciu o szeregi klasy robotniczej, zdecydowanie zwalczała ugrupo-

⁵ J. Borkowski: *Postawa polityczna chłopów polskich w latach 1930—1935*, Warszawa 1970, s. 11; F. Sławoj-Skłodkowski: *Strzępy meldunków*, Warszawa 1936.

⁶ „Gazeta Polska” 1930 nr 268 (28 IX).

⁷ W. Pobóg-Malinowski: *Najnowsza historia polityczna Polski*, Londyn 1956, s. 539—541.

⁸ CAMSW, UWŁ, sygn. 227/420, k. 41, 44.

⁹ *Materiały do historii polskiego ruchu ludowego*, t. II, 1918—1931, Warszawa 1967, s. 375.

¹⁰ *KPP Uchwały i rezolucje*, t. III, Warszawa 1956, s. 128.

wania współpracujące z BBWR a działające wśród robotników. Takim organizmem politycznym była PPS dawna Frakcja Rewolucyjna, określaną pogardliwie jako BBS.

Instancje organizacyjne Stronnictwa Narodowego, począwszy od 1929 r., prowadziły na terenie Lubelszczyzny szeroką akcję antyrządową. Sprawy te były omawiane na poufnych zebraniach Rad Powiatowych BBWR z udziałem posłów i pracowników szczebla wojewódzkiego BBWR. SN rozpowszechniło w społeczeństwie obraz metod, jakimi był tworzony BBWR. Stwierdzano, że „obecna (1929 r. — E. H.) polityka rządu idzie po linii rozbijania wszystkich partii politycznych, z rozbitków których tworzy się BB. Akcję tę prowadzą władze administracyjne”.¹¹

Ciekawe światło na metody działania lubelskich działaczy OWP rzucają materiały Starostwa Lubelskiego Grodzkiego z lutego i marca 1930 r. W dniu 13 lutego w siedzibie Klubu Obywatelskiego przy ul. Krakowskie Przedmieście 43 odbyło się zebranie czołowych działaczy OWP z miasta Lublina. W wystąpieniu adwokata Edwarda Rettingera została omówiona kwestia paraliżowania akcji organizacyjnej i politycznej BBWR. Miano tego dokonać przez wprowadzenie w szeregi Bloku ludzi związanych z OWP, a pozostających nieznanymi działaczom BBWR z dotychczasowej przynależności partyjnej. Rettinger zaznaczył, że wprowadzenie ludzi z OWP w szeregi BBWR będzie miało podwójne znaczenie, a mianowicie: „z jednej strony kontrola poczynañ tej organizacji, a z drugiej strony paraliżowanie prac w tym czy innym kierunku”.¹² W dalszej części swego wystąpienia zaproponował utworzenie takiego komitetu, który by zajął się tą sprawą. Podjęcie tych kroków motywował tym, że w wypadku wyborów do Sejmu i Senatu „ludzie wprowadzeni do BB będą mogli dokładnie informować OWP o posunięciach sanacji”.¹³ W dalszej części zebrania powołano Komitet, do którego weszli: dr Skibiński, mecenas Borer, Stefan Kowerski, Stefan Borowski. Komitet miał przygotować listę ludzi, którzy mieliby być wprowadzeni do szeregów BBWR.¹⁴ Dnia 7 marca odbyło się kolejne zebranie działaczy OWP poświęcone penetracji szeregów BBWR.¹⁵

Brak dalszych materiałów nie pozwala na prześledzenie do końca losów tej akcji. Należy jednak przypuszczać, że nie przyniosła ona spodziewanych efektów, jeżeli o tych zamierzeniach dokładnie poinformowany był urząd starosty grodzkiego.

¹¹ CAMSW, UWL, sygn. 227/113/5, k. 23; sygn. 227/114/9, k. 237.

¹² CAMSW, UWL, sygn. 228/11, k. 29.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*, k. 40.

Hasłem wyborczym BBWR był slogan: „kto pragnie ładu i potęgi państwa głosuje na listę nr 1”.¹⁶

Na Lubelszczyźnie akcję przedwyborczą BBWR praktycznie rozpoczął na początku września. Szczególną uwagę zwrócił na podporządkowanie sobie instytucji i organizacji społecznych, powodując z ich strony oficjalne deklarowanie się po stronie Bloku.¹⁷ Specjalnie wydatną rolę w akcji przedwyborczej BBWR odgrywały stowarzyszenia i związki byłych wojskowych i Związek Legionistów, Peowiacy, Związek Oficerów Rezerwy, Związek Podoficerów Rezerwy, Stowarzyszenie Rezerwistów i byłych wojskowych, stowarzyszenia i związki zawodowe grupujące urzędników państwowych i samorządowych.¹⁸

Szczególną uwagę zwróciła administracja rządowa i BBWR na teren wiejski. Zarządy gminne BBWR otrzymały specjalne pouczenia, w których zalecano „sledzić zebrania opozycji i obstawiać je swoimi pewnymi ludźmi, którzy będą mieli obowiązek rozbijania zebrań [...] Wiece rozbijając przy pomocy specjalnej organizacji”. Instrukcja BBWR zalecała także zastraszanie pojedynczych działaczy ze stronnictw opozycyjnych.¹⁹ W akcji przedwyborczej wykorzystano także organizacje ziemiańskie, Generalną Federację Pracy, Związki Osadników Wojskowych.²⁰ Posługiwano się w dużym stopniu organizacjami młodzieżowymi pozostającymi pod kontrolą BBWR.²¹

Podczas kampanii przedwyborczej Blok zorganizował na Lubelszczyźnie bardzo dużo wieców i zgromadzeń publicznych.²²

Wiece i zgromadzenia przedwyborcze BBWR od 31 sierpnia do 22 października:

¹⁶ WAPL, Starostwo Powiatowe Łukowskie, sygn. 203.

¹⁷ W Lubartowie dnia 17 września 1930 zjazd nauczycieli postanowił poprzeć BBWR. Zebrani postanowili opodatkować się po 3 zł miesięcznie; wyłoniono Nauczycielski Komitet Wyborczy na czele z Hipolitem Czaplickim, CAMSW, UWL, sygn. 227/97, k. 506, Stowarzyszenie „Rodzina Policyjna” na całym terenie województwa lubelskiego poparło akcję wyborczą BBWR, *ibid.*, k. 694, Związek Osadników Rolnych w Krasnymstawie postanowił poprzeć bez zastrzeżeń listę BBWR, *ibid.*, k. 775; Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet poparł akcję przedwyborczą BBWR, CAMSW, UWL, sygn. 227/147, k. 120.

¹⁸ *Ibid.*, k. 68—149.

¹⁹ J. Żarnowski: *Struktura i podłoże społeczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926—1939*. „Najnowsze dzieje Polski 1914—1939”, t. X, 1967 r., s. 68.

²⁰ CAMSW, UWL, sygn. 227/147, k. 83.

²¹ Okręg Lubelski Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej wydał odezwę, w której wzywano do skupienia się pod hasłami Bloku. W Lubartowie członkowie ZMW „Siew” powołali do życia Powiatowy Komitet Wyborczy Młodej Polski Współpracy z Rządem popierający listę nr 1, *ibid.*, k. 142, 149.

²² *Ibid.*, k. 68—146.

Data	Ilość zebrań i zgromadzeń	Liczba uczestników
31 VIII—13 IX	4, zamkn. — 14	440
14 IX—20 IX	8, zamkn. — 22	3 820
21 IX—27 IX	5, zamkn. — 19	4 350
28 IX—4 X	7, zamkn. — 27	5 977
5 X—11 X	12, zamkn. — 34	5 958
12 X—18 X	12, zamkn. — 11	3 965
19 X—25 X	60, zamkn. — 16	13 480
25 X—1 XI	85, zamkn. — 68	20 555
1 XI—8 XI	231, zamkn. — 103	50 720
8 XI—15 XI	503, zamkn. — 103	81 010
16 XI—22 XI	390, zamkn. — 33	46 411
Razem:	1320	450
		236 686

Cechą charakterystyczną kampanii wyborczej do parlamentu w 1930 r. był fakt zorganizowania przez BBWR wielu poufnych zebrań i konferencji.

Pomocnikiem i sojusznikiem Bloku w wyborach była rozłamowa grupa PPS, która przyjęła nazwę PPS d. Frakcja Rewolucyjna. Stosunkowo wcześniej Frakcja powstała w Siedlcach, gdzie już 12 stycznia 1929 r. odbyło się jej pierwsze zebranie organizacyjne. Innymi silniejszymi ośrodkami działania Frakcji nazywanej pogardliwie BBS (Bezpartyjny Blok Socjalistyczny) był Lublin i Krasnystaw. W województwie lubelskim PPS d. Frakcja zgłosiła trzy listy do Sejmu i jedną do Senatu. Spośród tych list została unieważniona przez Okręgową Komisję Wyborczą lista do Sejmu w okręgu nr 25, który obejmował powiaty: Biała Podlaska, Konstantynów, Włodawa i Radzyń. Krok ten spowodowany został tym, że na wymienionym terenie PPS d. Frakcja Rewolucyjna była bardzo słabą grupą i po porozumieniu z BBWR postanowiła spowodować unieważnienie swej listy i oddać swoje głosy na listę BBWR.²³

BBWR prowadził szeroką akcję mającą na celu przyciągnięcie do obozu swoich zwolenników, przedstawicieli mniejszości narodowych. Blok rządowy uzyskał poparcie Żydów ortodoksów, którzy mimo zgłoszenia własnej listy do Sejmu i Senatu pod nazwą Ogólno-Żydowskiego Narodowego Bloku, podjęli decyzję o głosowaniu na listę nr 1. Uzasadniali to brakiem szans na przeprowadzenie własnego kandydata. W wielu miejscowościach zostały powołane przez nich żydowskie komitety BBWR. Obok ortodoksów, BBWR poparły żydowskie sfery gospodarcze oraz część ugrupowań syjonistycznych.²⁴

²³ CAMSW, UWŁ, sygn. 227/97, k. 743.

²⁴ *Ibid.*, k. 701, 760, 908.

Lista nr 1 w akcji przedwyborczej uzyskała również poparcie prorządowo nastrojonych ugrupowań ukraińskich.²⁵

BBWR wezwał swoich zwolenników do głosowania jawnego.²⁶ Była to próba zastraszenia ludności, zwłaszcza wiejskiej, i nie dopuszczenia do korzystania z prawa tajności głosowania. W toku kampanii przedwyborczej do agitacji po stronie BBWR włączyła się także część kleru, który w większym stopniu niż w 1928 r. opowiedział się za Blokiem.²⁷

Dla złamania opozycji sanacja w województwie lubelskim, podobnie jak i w innych, masowo unieważniała listy wyborcze. Zostały unieważnione listy komunistyczne (17 list) w trzech okręgach: Siedlec, Łukowa i Lublina — listy Centrolewu, endecji w łukowskim i krasnostawskim.²⁸

Czas poprzedzający termin wyborów został wykorzystany przez BBWR na rozpropagowanie na całej Lubelszczyźnie olbrzymiej ilości ulotek, odezwo i proklamacji. Odezwa władz centralnych BBWR zawierała krótki program partii oraz krytykę poprzednich sejmów i postawy posłów opozycji. Nowo wybrany Sejm miał przeprowadzić wejście w życie nowej Konstytucji. Blok głosił w odezwie swoje oddanie i dalszą współpracę z rządem Piłsudskiego, bardzo mocno podkreślając fakt, że na czele listy nr 1 stanął J. Piłsudski.²⁹ Wykorzystując fakt przeprowadzenia wyborów w listopadzie BBWR w swoich odezwach przypominał wypadki krakowskie 1923 r. W jednej z odezwo czytamy: „Morderca robotników krakowskich, ówczesny członek rządu u Witosa, minister spraw wewnętrznych Kiernik dziś czołowym kandydatem do Sejmu z listy nr 7 „Centrolewu” w towarzystwie Ignacego Daszyńskiego”.³⁰ Była to próba poróżnienia partnerów koalicji antysanacyjnej.

Szerokie i wszechstronne poparcie udzielane Blokowi przez związki byłych wojskowych sprawiło, że szereg odezwo było skierowanych do tego środowiska. Wydawane były przez Główny Komitet Wyborczy byłych wojskowych. Podkreślano w nich wysiłek włożony w walkę o odzyskanie niepodległości, pracę pokojową i poparcie dla J. Piłsudskiego, który „stoi na pierwszym miejscu listy państwowej do Sejmu”. Wypowiadano się przeciwko tym, którzy ze względów partyjnych mieli w kraju szerzyć anarchię.³¹ Była to krytyka Centrolewu, który w tym czasie przeszedł do szerokiej akcji manifestacyjnej na terenie całego kraju.

²⁵ *Ibid.* k. 845.

²⁶ „Ziemia Lubelska”, 8 XI, 1930, nr 302.

²⁷ J. Borkowski: *op. cit.*, s. 14.

²⁸ A. Bogusławski: *Pamiętniki*. Seria II. Okres 1930—1935, t. VII, s. 862—863; WAPL, UWL, WSP, sygn. 367, k. 137—143.

²⁹ „Ziemia Lubelska”, 5 XI, 1930, nr 299; *Nowa Targowica* Warszawa 1930, s. 3—30.

³⁰ AAN, BBWR, sygn. 34, k. 65.

³¹ *Ibid.*, k. 1.

Powołany w Lublinie Nauczycielski Komitet Wyborczy Województwa Lubelskiego przy BBWR, zwracając się do nauczycieli z wezwaniem do poparcia listy nr 1, wskazywał na troskę obozu rządzącego o państwo, oddanie Piłsudskiemu, zabezpieczenie granic Polski od Niemiec i Rosji.³²

Odezwa sygnowana nazwą Rady Głównej Obozu Agrariuszy, skierowana do ludności wiejskiej, nawołując do poparcia rządu, na czele którego stał J. Piłsudski, i wybrania posłów współpracujących bez zastrzeżeń z jego rządem, wypowiadała się przeciwko „partyjniactwu” a za solidaryzmem społecznym. Pod odezwą figurowały podpisy rolników z całej Polski, m. in. z Lubelszczyzny. Miało to świadczyć o rzekomym, masowym poparciu listy BBWR przez wieś polską.³³

Sojusznik BBWR w wyborach — PPS d. Frakcja Rewolucyjna — w odezwach podkreślała fakt, że w obozie popierającym Piłsudskiego znalazły się dwie partie BBWR i Frakcja. Stronnictwa te uważały, że walka z Piłsudskim, to nieszczęście dla Polski. Wzywano do tego, by każdy „uczciwy Polak, świadomy obywatel, pragnący silnej Polski” głosował na listy BBWR bądź PPS d. Frakcji Rewolucyjnej.³⁴

Przed wyborami władze wojewódzkie BBWR wydały specjalną broszurę pt.: *Lubelszczyzna w latach 1926—1930* adresowaną do ludności Lubelszczyzny. Miała ona na celu wykazanie wszelkich pozytywnych stron obozu rządzącego w okresie prawie pięcioletniego sprawowania władzy. Podkreślano w niej, że rząd Marszałka Piłsudskiego czynił wszystko w celu zaspokojenia potrzeb gospodarczych ludności wiejskiej i miejskiej. Podkreślano wydatkowanie stu milionów zł na rozbudowę gospodarczą Lubelszczyzny. Wskazywano na plany dalszych reform, które miały objąć wieś i miasto. Miano rozbudować sieć dróg, przeprowadzić na wsi scalanie i powiększanie gospodarstw, udzielać pomocy kredytowej, sprawować opiekę nad rzemiosłem, rozwijać szkolnictwo. W zakończeniu nawoływano ludność województwa lubelskiego do oddania głosów na listę BBWR, na której czele stoi J. Piłsudski.³⁵

BBWR wysunął swoje listy wyborcze we wszystkich okręgach wyborczych na Lubelszczyźnie. Do poszczególnych Okręgowych Komisji Wyborczych weszli członkowie BBWR w następującej liczbie ³⁶:

³² Na czele tego Komitetu stali: Bronisław Szwarczyk, Józef Koor, Władysław Skierzyński, Antoni Madej, Władysław Koszyk, Maria Skwarczyńska, Stanisław Dulewicz, Wiktor Helman, *ibid.*, k. 2.

³³ Biblioteka KUL, Archiwum Steckiego. Papiery dotyczące polityki ziemiaństwa w Polsce, R. 1915—1930, sygn. rkp. 599, k. 8.

³⁴ CA KC PZPR, PPS d. Frakcja Rewolucyjna, CKR, Odezwy 1928—1937, sygn. 121/I-2, k. 1.

³⁵ *Lubelszczyzna w latach 1926—1930*. Wydawnictwo BBWR, b.m., 1930, s. 3, 4, 24.

³⁶ CAMSW, UWL, sygn. 227/270, k. 30.

Nr okręgu	Powiaty	Liczba członków Komisji	Liczba członków BBWR
3	Siedlce, Sokołów, Węgrów	11	3
24	Łuków, Garwolin, Puławy	12	1
25	Biała Podl., Konstantynów, Włodawa, Radzyń	12	2
26	Lublin, Chełm, Lubartów	12	4
27	Zamość, Biłgoraj, Tomaszów	10	—
28	Krasnystaw, Janów, Hrubieszów	12	2

W poszczególnych okręgach na listach kandydatów do Sejmu z ramienia BBWR wysunięto następujące osoby:

w okręgu nr 26 — Felicjan Lechnicki, Kazimierz Wojtaszko, dr Jan Modrzewski, Józef Kazimierz Kryński, Halina Jaroszewiczowa, Wiktor Krzeszewski, Józef Hołysz, Adam Lipski, Franciszek Hołuj, Władysław Ożóg, Józef Sienkiewicz, Józef Pospióch;

w okręgu nr 25 — Józefat Błyskosz, Czesław Górski, Andrzej Potocki, Stanisław Stepułajtis, Stanisław Zieliński, Mikołaj Muda, Szymon Pyszko, dr Stanisław Sitkowski;

w okręgu nr 28 — Jan Piłsudski, Wincenty Kociuba, Józef Moczulski, Aleksander Jankowski, Franciszek Sznajdrowicz, Michał Kowalczyk, Witold Kuczyński, Stanisław Banach, Michał Karpiuk, Piotr Pomykałski;

w okręgu nr 3 — Feliks Grzymała, Ignacy Tomaszekiewicz, Sławomir Franciszek Łaguna, dr Marian Dehnel, Antoni Anusiak, Jakub Gewratoski, Jankić (imię — NN), Augustyn Gołaś;

w okręgu nr 27 — Walery Sławek, Stanisław Syta, Stanisław Świeżawski, Ferdynand Kondysar, Ludwik Obalek, Jan Franczak, Jan Kubina, Konstanty Janusz, Wincenty Harbuz, Henryk Rosiński;

w okręgu nr 24 — Janusz Jędrzejewicz, Janusz Kozłowski, Mieczysław Różański.

Kandydatami z listy państwowej zostali — Zdzisław Lechnicki i Cecylia Ptasiński.³⁷

Na listach wyborczych BBWR na Lubelszczyźnie reprezentowani byli przedstawiciele przemysłowców, ziemiaństwa, administracji państwowej, samorządowej, adwokaci, lekarze, nauczyciele, wybitni działacze polityczni BBWR, którzy „gościnnie” kandydowali na Lubelszczyźnie.

BBWR przeprowadził do Sejmu z Lubelszczyzny następujących posłów w poszczególnych okręgach wyborczych³⁸: Okręg nr 3 — Feliks Grzymała, Ignacy Tomaszekiewicz, Franciszek Łaguna (popierany także

³⁷ *Ibid.*, k. 86, 123, 167, 210.

³⁸ Wyniki wyborów do Sejmu dnia 16 XI 1930. CAMSW, UWL, sygn. 227/97, k. 932.

przez PPS d. Fr. Rew); Okręg nr 24 — Janusz Jędrzejewicz, Janusz Kozłowski, Mieczysław Różański; Okręg nr 25 — Józefat Błyskosz; Okręg nr 26 — Felicjan Lechnicki, Kazimierz Wojtaszko, Jan Modrzewski, Kazimierz Józef Kryński, Halina Jaroszewiczowa; Okręg nr 27 — Walery Sławek, Stanisław Syta; Okręg nr 28 — Jan Piłsudski, Wincenty Kociuba, Józef Moczulski.

Ogólne wyniki wyborów na Lubelszczyźnie przedstawiały się następująco ³⁹:

Nr listy	Nazwa listy	Mandaty
1	BBWR	17
4	SN	4
19	Polskie Cen. Kat.-Ludowe	2
7 i 22	Centrolew	6
23	ZLCh „Samopomoc”	1

W ramach Centrolewu podział mandatów był następujący: SCh — 4, PSL-„Wyzwolenie” — 1, PPS — 1.

Zestawienie podkreśla wysokie zwycięstwo BBWR, uzyskane przy pomocy różnych metod z oszustwem i terrorem włącznie. Sukces swój zawdzięczała sanacja sprawnie działającemu aparatowi administracyjnemu i terrorowi wobec wyborców, zwłaszcza w terenie wiejskim. W wielu okręgach przerabiano protokoły głosowania, dodawano głosy listom rządowym.⁴⁰

Fakt uzyskania tylko sześciu mandatów przez Centrolew należy uznać za ciężką porażkę opozycji. Klęska ta oznaczała przesunięcie się nastrojów społeczeństwa w kierunku prawicowym, jak też i wzrost fali reakcyjnej we wszystkich dziedzinach życia: gospodarczo-społecznej, politycznej i kulturalnej. Dla Stronnictwa Narodowego, w porównaniu z wyborami w 1928 r., wyniki z listopada 1930 r. stanowiły sukces i świadczyły o zahamowaniu kryzysu organizacyjnego, dobrej organizacji kampanii wyborczej, wykorzystaniu organizacji społecznych związanych z SN.

Chadecja występująca pod nazwą Polskiego Centrum Katolicko-Ludowego, nie mająca w poprzednich wyborach ani jednego posła z Lubelszczyzny, tym razem uzyskała dwa mandaty. Zostały one wywalczone w okręgu łukowskim. Lista nr 19 zyskała tu sukces w wyniku silnych wpływów Kościoła katolickiego wśród ludności wiejskiej i wobec unieważnienia list Centrolewu.

Blok rządowy uzyskał również proporcjonalnie więcej głosów w miastach. Wiązało się to w pewnym sensie z zależnością ekonomiczną urzędni-

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ A. Bogusławski: *op. cit.*, s. 872.

ków, robotników pracujących w zakładach i przedsiębiorstwach samorządowych i państwowych. Oto jak przedstawiały się wyniki głosowania w niektórych miastach Lubelszczyzny ⁴¹:

L.p.	Miasto	Liczba głosów ważnych	BBWR	SN	Centrolew
1	Biłgoraj	3 031	2 177	397	384
2	Janów P.	3 440	843	986	254
3	Krasnystaw	3 708	2 611	—	962
4	Lublin	41 968	19 227	9 372	1 349
5	Tomaszów	3 759	2 275	183	623

Jednym z charakterystycznych rysów wyborów z 1930 r. była wysoka frekwencja wyborcza. Wpływało to z ostrości kampanii wyborczej i dużego nacisku obozu rządzącego na społeczeństwo. Dane cyfrowe są następujące ⁴²:

Liczba uprawnionych	Liczba głosów oddanych	%	Głosy ważne
1 159 243	927 824	90,03	924 031

Wybory do Senatu tradycyjnie skupiły o wiele mniejszą uwagę społeczeństwa. Stanowiły one uzupełnienie podstawowej walki politycznej kraju. BBWR w województwie lubelskim do Senatu wysunął następujących kandydatów ⁴³:

Wyszyński Aleksander — adwokat — Lublin
 Ehrenkreutz Stefan — prof. uniwer. — Wilno
 Popławski August — ziemianin — Warszawa
 Czerwiński Jan — inżynier — Biała Podlaska
 Będowski Ryszard — profesor — Warszawa
 Wiszniewski Eugeniusz — lekarz — Siedlce
 Święcicki Adam — lekarz — Garwolin
 Zieliński Jan — rolnik — Lublin (pow.)
 Słowikowski Józef — rolnik — Lublin (pow.)
 Wesołowski Michał — rolnik — Kamionka
 Wanarski Jan — rolnik — Bukowa
 Bojarczuk Stanisław — rolnik — Krasnystaw
 Dziewola Grzegorz — aptekarz — Chełm
 Majewski Zygmunt — wł. ziemski — Lublin

⁴¹ CA KC PZPR, UWL, 270/III-1, k. 39—61, 115—134.

⁴² CAMSW, UWL, sygn. 227/420.

⁴³ CAMSW, UWL, sygn. 227/270, k. 112.

W wyborach do Senatu zwycięstwo uzyskał także BBWR. Na siedem mandatów przypadających Lubelszczyźnie Blok uzyskał 5, wobec 1 SN i 1 Centrolewu, który zdobył przedstawiciel PSL „Wyzwolenie”. Wyniki wyborów do Senatu z dn. 23 XI 1930 r.⁴⁴:

Nazwisko i imię	Wiek	Zawód	Miejsce zamieszkania	Partia
Wyszyński Aleksander	65	adwokat	Lublin	BBWR
Ehrenkreutz Stefan	49	prof. uniw.	Wilno	BBWR
Popławski August	52	dr filoz.	Warszawa	BBWR
Błądowski Ryszard	43	prez. Warsz.	Warszawa	BBWR
Czerwiński Jan	52	inżynier	Biała Podl.	BBWR
Kozicki Stanisław	54	publicysta	Warszawa	SN
Motz Bolesław	65	dr medycyny	Paryż	PSL „Wyzwolenie”

O słabym zainteresowaniu ludności wyborami do Senatu świadczą liczby z udziału w głosowaniu ⁴⁵:

Liczba uprawnionych	Liczba głosów oddanych	%	Głosy ważne
779 172	423 158	52,9	421 863

Bezpośrednio po wyborach Klub Parlamentarny BBWR, w skład którego wchodziłi nowo wybrani posłowie i senatorowie (249 posłów i 75 senatorów), wybrał swoje kierownictwo. Prezesem Klubu został płk Walery Sławek, pierwszym wiceprezesem poseł Janusz Jędrzejewicz, drugim wiceprezesem senator Józef Targowski, kierownikiem działu propagandy poseł płk Adam Koc, członkami prezydium: poseł Janusz Radziwiłł, senator Jerzy Ewert, poseł Zdzisław Lechnicki, poseł Bogusław Miedziński, poseł Leon Kozłowski, poseł Stanisław Kielak. Kierownikiem grupy poselskiej został Tadeusz Hołówko, a senatorskiej Józef Targowski.⁴⁶

Wybory brzeskie 1930 roku przyniosły zwycięstwo BBWR, który zdobył bezwzględną większość w Sejmie. Stronnictwo Narodowe uzyskało znaczny przyrost głosów i mandatów. Dotkliwe straty poniósł Centrolew — w tym ugrupowaniu szczególnie PPS i Sch.

Na czoło w BBWR wysunęła się grupa pułkowników, która parła do coraz drastyczniejszych form sprawowania władzy. W metodzie rządów sanacji zaznaczyły się elementy ostrej dyktatury. Wybory 1930 roku zakończyły okres umacniania się władzy sanacji. Podporządkowała ona so-

⁴⁴ WAPL, UWL WSP, sygn. 368, k. 113.

⁴⁵ CAMSW, UWL, sygn. 227/420, k. 112.

⁴⁶ AAN, BBWR, sygn. 1, k. 4. Organizacja i zakres działania BBWR. Instrukcja, Zasady, Organizacja, Regulamin 1930—1934; „Biuletyn Informacyjny”, styczeń 1931.

bie cały organizm państwowy łącznie z parlamentem. Likwidowała swobody samorządu terytorialnego, złamała opór opozycji parlamentarnej, urzędując ideę silnego rządu nie kontrolowanego przez nikogo.⁴⁷

Jeden z przywódców PPS — Zygmunt Zaremba — pisał, że polski faszyzm pozornie umacniając swoje pozycje, praktycznie przechodzi dalszy rozkład wewnętrzny i ulega dalszej izolacji w życiu wewnętrznym.⁴⁸

Wybory 1930 roku zamykają ostatecznie okres złudzeń co do istoty i charakteru obozu piłsudczykowskiego. Złudzenia te zostały rozwiane przez Brześć, pacyfikację Zachodniej Ukrainy, zdławienie Centrolewu, represje, spotęgowanie terroru wobec ruchu rewolucyjnego, wybory brzeskie. Wynik wyborów brzeskich doprowadził do przekształcenia parlamentu — w miarę samodzielnego czynnika w życiu politycznym państwa w okresie wcześniejszym — w dodatek do całego systemu sanacyjnego oraz do skupienia całej władzy państwowej w rękę grupy dyktatorskiej złożonej przeważnie z byłych lub aktualnych wojskowych.

Posłowie i senatorowie BBWR wybrani z województwa lubelskiego brali dosyć aktywny udział w pracach parlamentu. Wynikało to z faktu, że wśród nich znajdowali się czołowi przedstawiciele partii sanacyjnej. Zaliczyć do nich możemy Felicjana Lechnickiego, Halinę Jaroszewiczową, Jana Piłsudskiego, Walerego Sławka, Bogusława Miedzińskiego, Stefana Boguszewskiego. Musimy jednak odnotować, że poważna część wymienionych osób poza kandydowaniem z Lubelszczyzny i sporadycznymi wyjątkami nie miała w zasadzie kontaktów ze swoimi okręgami wyborczymi. Pozostałych posłów i senatorów zaliczyć możemy do grupy szeregowych członków Klubu Parlamentarnego BBWR.

Wybory 1930 r. przyniosły pewne zmiany w pracy Klubu Parlamentarnego BBWR. Całość prac ustawodawczych została przeniesiona na posiedzenia tzw. grup komisyjnych sejmowych i senackich, odpowiadających pod względem działania komisjom obu izb. Z posłów wybranych na Lubelszczyźnie komisjami w klubie BBWR kierowali: Halina Jaroszewiczowa — Komisją Opieki Społecznej i Inwalidów, oraz Józef Moczulski — Komisją Walki z Drożyzną.⁴⁹

Dosyć liczna grupa posłów z Lubelszczyzny wielokrotnie zabierała głos na forum parlamentu. Czołowi działacze BBWR z okręgów lubelskich przemawiali w sprawach, które nurtowały ówczesną opinię publiczną, np. poseł Jan Piłsudski bronił rządu atakowanego przez opozycję za uwięzienie posłów w Brześciu, poseł Janusz Jędrzejewicz przedstawił 3 marca 1931 r. w imieniu Klubu BBWR wnioski w sprawie zmiany Konstytucji,

⁴⁷ Z. Z a r e m b a: *Narodziny polskiego faszyzmu. Fragment dziejów ruchu robotniczego w Polsce*, Warszawa 1933, s. 17.

⁴⁸ Z. Z a r e m b a: *PPS w Polsce niepodległej 1918—1932*, Warszawa 1934, s. 141.

⁴⁹ AAN, BBWR, sygn. 2, s. 16.

wielokrotnie zabierał głos Walery Sławek. Z innych posłów występowali na trybunie sejmowej posłowie: Felicjan Lechnicki, Józef Moczulski, Halina Jaroszewiczowa, Ignacy Tomaszewicz.⁵⁰

Senatorowie wybrani w wyborach brzeskich uczestniczyli w pracach następujących komisji: Regulaminowej i Prawniczej — Aleksander Wyżyński, Konstytucyjnej, Oświaty i Kultury — Stefan Ehrenkreutz, Administracyjno-Samorządowej — dr Ryszard Błędowski, Gospodarstwa Społecznego — Jan Czerwiński oraz Skarbowo-Budżetowej — dr August Popławski jako przewodniczący.⁵¹

Posłowie i senatorowie zgrupowani w Regionalnej Grupie stanowili elitę kierowniczą BBWR na Lubelszczyźnie. Ich zainteresowania, poza nielicznymi wyjątkami, sprawami swego terenu nie wykraczały poza ramy kampanii wyborczej. Podporządkowani ścisłej dyscyplinie partyjnej w Klubie parlamentarnym, z wyjątkiem czołowych osobistości, nie odznaczali się bardziej indywidualnymi posunięciami. Jako parlamentarzyści stanowili osłonę dla prawdziwej grupy rządzącej.

РЕЗЮМЕ

1928—1930 гг. были периодом дальнейшего обострения диктатуры санации. В это время наступила конфронтация сил между лагерем Пилсудского и оппозицией, сгруппировавшейся в Центролеве. Выборы 1930 года принесли окончательное поражение Центролеву. Победа санации в парламентарных выборах явилась результатом острых террористических действий правящего лагеря против оппозиции.

Как и вся страна, Люблинщина была местом острой политической борьбы. БВСП стремился любыми методами спарализовать действия оппозиции: административный нажим на общество, влияние организации бывших фронтовиков, союзов служащих, массовое объявление недействительными списков избирателей оппозиции, широкая и разнообразная пропаганда. В период разгара предвыборной кампании на Люблинщине в состав БВСП пытался войти „Лагерь великой Польши”, но безуспешно.

Брестские выборы принесли победу БВСП, который получил наибольшее число голосов на Люблинщине (17), поражение Центролеву и увеличение числа голосов, отданных на эндеков. 1930 год был годом окончательного закончения процесса укрепления власти санации, полностью подчинившей себе весь государственный аппарат и парламент.

RÉSUMÉ

Les années 1928—1930 étaient la période d'aggravation ultérieure du système de dictature „d'assainissement”. Dans cette période a eu lieu une confrontation

⁵⁰ Sejm RP. Okres III. 1—39, 1930—1931, s. II/9, XVIII/3—5, VII/1333.

⁵¹ Senat RP. Skład osobowy i komisje. Warszawa 1931, s. 24.

entre le camp de Piłsudski et l'opposition groupée dans le Centre-Gauche (Centrolew) de la Diète. Les élections de 1930 ont été le moment qui a définitivement décidé de la défaite du Centre-Gauche. La victoire du gouvernement de l'"assainissement" dans les élections parlementaires a été le résultat d'une action terroriste décisive initiée par le camp gouvernemental contre l'opposition.

Dans la région de Lublin, pareillement que dans le reste du pays, il y avait de fortes luttes politiques. Le Bloc hors Parti de Collaboration avec le Gouvernement, avec l'aide de l'administration, tendait par tous les moyens à paralyser l'action de l'opposition. On mettait à profit la pression administrative sur la société, les influences des organisations de combattants et des unions des employés; on annulait en masse les listes électorales de l'opposition, on menait de larges et diverses actions de propagande. Avant les élections dans la région envisagée le Camp de la Grande Pologne a fait, sans résultat positif, un essai d'entrer dans le Bloc mentionné.

Les élections de Brześć ont apporté la victoire au Bloc qui, dans la région de Lublin, a obtenu le plus grand nombre de mandats (17). Le camp de Centre-Gauche a subi un échec. Le nombre de voix de la Démocratie Nationale a augmenté. C'est en 1930 qu'a fini le processus de consolidation du pouvoir du gouvernement „d'assainissement" qui avait dominé l'organisme d'État complet, y compris le parlement.